

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито зміст організаційно-педагогічних умов; проаналізовано умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки; запропоновано організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, організаційно-педагогічні умови, учитель інформатики, компетентність, професійна компетентність.

В статье раскрыто содержание организационно-педагогических условий; проанализированы условия формирования профессиональной компетентности будущих учителей информатики в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогические условия, организационно-педагогические условия, учитель информатики, компетентность, профессиональная компетентность.

In article the maintenance of organizational and pedagogical conditions is opened, conditions of formation of professional competence of future teachers of informatics in the course of vocational training are analysed.

Keywords: pedagogical conditions, organizational and pedagogical conditions, teacher of informatics, competence, professional competence.

Мета: обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Процес упровадження в освіту інформаційних знань розширює вимоги до вчителів інформатики, зокрема, вони повинні вміти реалізовувати у власній педагогічній діяльності особистісно орієнтований і компетентнісний підходи, генерувати нові ідеї при вирішенні педагогічних проблем, грамотно працювати з різноманітними засобами доступу до інформаційних ресурсів. У вищих навчальних закладах при вивченні фахових дисциплін необхідно формувати у студентів готовність до майбутньої професійної роботи, активізувати мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, розвивати особистісні якості та самостійне критичне мислення. При цьому майбутні фахівці повинні усвідомити, що педагогічна робота вимагає не лише ретельної підготовки до уроків і постійного аналізу власної діяльності, але й готовності до неперервного навчання, удосконалення протягом усієї професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях вітчизняних науковців значна увага приділяється певним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя, зокрема змісту педагогічної освіти (В. Алфімов, Г. Єльнікова, М. Євтух, І. Зязюн, В. Курило, В. Луговий, Н. Ничкало, І. Підласий, Г. Пономарьова, А. Харківська, Є. Хриков), удосконаленню технологій навчання майбутнього вчителя (В. Бондар, О. Мороз, Л. Петриченко, С. Савченко, Т. Яценко та ін.), професійній готовності до педагогічної праці (Л. Кондрашова, В. Моляко, Т. Сорочан), педагогічній компетентності як сукупності якостей, що визначають ефективність професійно-педагогічної підготовки (В. Бездухов, Ю. Вardanян, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Моторіна, Г. Пономарьова, А. Харківська, Л. Хоружа); проблемі форму-

вання особистості вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки (О. Абдуліна, В. Білозерцев, О. Мороз, Г. Пономарьова, Р. Скульський та ін.). Методологічні та теоретичні основи компетентнісного підходу до оцінювання результатів навчання вивчали Б. Блум, І. А. Зімня, В. В. Краєвський, С. Раков, Ю. С. Рамський, О. Овчарук та інші. Питання підготовки майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності, розвитку інформаційної культури та формування професійних компетентностей вивчали В. Биков, О. Гончарова, А. Єршов, М. Жалдак, В. Ключко, М. Лапчик, Н. Морзе, Ю. Рамський [13], С. Семеріков [14], Є. Смірнова-Трибульська, О. Спірін, Ю. Триус та ін. Недостатня теоретична дослідженість проблеми організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики несприятливо позначається на результатах фахової підготовки. Отже, організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики в процесі фахової підготовки потребує більш детального вивчення.

Виокремлення не вирішених раніше частин проблеми. Визначити організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики.

Формулювання цілей. Ціллю статті є аналіз та обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Великий енциклопедичний словник пояснює умову як "необхідну обставину, передумову, яка робить можливим здійснення чого-небудь". У словнику також наведено інше тлумачення цього поняття: "умови – це правила,

вимоги використання яких забезпечує що-небудь" [3]. Найбільш прийнятним, відповідно до теми нашої статті, є думка А. Найна, який вважає, що умови – це середовище, в якому явище виникає, існує і розвивається; це обставини, які визначають ті чи інші наслідки, настання яких сприяє одним процесам чи явищам і перешкоджає іншим [8]. Педагогічні умови становлять собою сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і спеціально створених обставин, що є достатніми, а іноді й необхідними для формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Аналіз наведених характеристик поняття "педагогічна умова" та запропоновані різними авторами розробки педагогічних умов формування професійної компетентності дали змогу визначити, що в контексті нашого дослідження вони не дають повного уявлення про умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики.

Також розглянемо поняття "організаційно-педагогічні умови". Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що в даний час існують різні підходи до визначення терміна. Н. Болюбаш організаційно-педагогічні умови подає як сукупність взаємопов'язаних факторів, які необхідні для ціленаправленого процесу формування професійної компетентності з метою формування ключових і базових компетенцій [2]. Проте, за словами Н. Болюбаш, у визначенні незрозуміло, яким чином ураховується специфіка педагогічних спеціальностей. Більш слушна для нас думка В. Серікова про те, що організаційно-педагогічні умови становлять сукупність об'єктивних можливостей для цілеспрямованого відбору, конструювання елементів змісту й організаційних форм навчання, а також моніторингу й коригування складових педагогічної системи для досягнення дидактичних цілей [15].

Д. Єнігін пропонує такі організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності вчителів: здатність учителя-словесника до інноваційної діяльності; неперервність професійного зростання; потреби та мотивація розвитку професійної компетентності вчителя-

філолога; інформаційне забезпечення системи післядипломної освіти вчителів-філологів; створення рефлексивного середовища з метою реалізації прагнення до саморозвитку.

Проте наведені організаційно-педагогічні умови відповідають темі нашого дослідження лише частково, оскільки характеризують формування професійної компетентності вчителя-філолога.

Г. Полякова пропонує такий комплекс організаційно-педагогічних умов формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів інформатики: розробка теоретичних основ формування професійної компетентності; створення науково-методичного, дидактичного, психологічного процесу формування професійної компетентності студентів; підготовка педагогічних кадрів до використання курсу "Інформатика" [10, 237].

Слід зазначити, що окреслені організаційно-педагогічні умови не повністю відповідають темі нашого дослідження, оскільки стосуються лише рефлексивної компетентності.

Теоретичний аналіз основних понять дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики став базою для визначення й обґрунтування організаційно-педагогічних умов її формування. Останні будемо розглядати як сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених чинників, що забезпечують цілеспрямований процес формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки.

Проаналізувавши організаційно-педагогічні умови, які були подані вище науковцями, ми виділяємо такі з них: організація та мотивація фахової підготовки і викладацької діяльності; забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення; використання та інтеграція інформаційно-комунікаційних, інноваційних педагогічних технологій; упровадження міжпредметних зв'язків і реалізація всіх напрямів підготовки студентів.

Спробуємо пояснити їх детальніше.

Першою організаційно-педагогічною умовою формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки, на нашу думку, є організація та мотивація фахової підготовки. До цієї умови відносимо

відповідність змісту методичного забезпечення (навчальний план, робоча програма, розробки лекційних, практичних, семінарських занять тощо) сучасним освітнім тенденціям.

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується змінами в усіх його сферах і соціальних інститутах, особливо гострими постають питання організації набуття майбутніми вчителями інформатики базової та фахової компетентностей. Відповідно до цього необхідна позитивна мотивація до оволодіння базовими та спеціальними знаннями, що зумовлена цілями, інтересами, нахилами та прагненнями особистості до професійного зростання.

Я. Карлінська звертає увагу на важливість формування позитивної мотивації самостійного навчання; створення сприятливої емоційної атмосфери на заняттях, налагодження партнерської взаємодії між викладачем і студентами в процесі навчання [6, 170].

Слід зазначити, що для зазначеної умови характерною є переорієнтація викладача від передачі готових знань студентам до виконання ролі консультанта, керівника, який опосередковано організує та стимулює учасників навчальної діяльності.

Н. Болюбаш указує на те, що зміна ролі викладача посилює самостійну роботу студента, яка не може бути ефективною, якщо не організовується та не керується викладачем. Самостійна робота студентів характеризується двостороннім процесом, у якому функції управління виконуються як викладачем, так і студентом [2, 92].

Отже, відповідно до поданої характеристики, педагог перестає бути інформатором, а стає організатором самостійної роботи студентів, тобто фасилітатором, який забезпечує розвиток предметної компетентності.

Саме тому інтенсивно триває пошук нових моделей освіти, у тому числі шкільної та педагогічної. При цьому рушійною силою модернізації всіх освітніх процесів розглядається розвиток інноваційних підходів до організації навчання (інноваційна освіта) [18, 135].

Другою організаційно-педагогічною умовою формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової

підготовки ми виділяємо забезпечення активного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації, яка полягає у створенні студентами навчальних проектів (сайти, блоги, фільми, презентації тощо), якими вони зможуть керувати та які будуть упроваджені в навчальний процес, дозволяє виявити особисті (уважність, високий рівень розвитку зорової пам'яті, швидкості мислення, креативність, терплячість, стресостійкість) та професійно значущі

(прагнення до підвищення професійної компетентності, високий рівень педагогічних здібностей; аналітичне, логічне, прогностичне та креативне мислення) якості студентів, що, на жаль, часто бувають неповністю розкриті під час навчання.

О. Старих наголошує на важливості застосування проблемного навчання, використання мультимедійних технологій і методу проектів у формуванні компетентностей. Нетрадиційні заняття, зокрема метод про-

ектів, допомагають не тільки сформулювати певний набір знань, але й збудити у студентів прагнення до самоосвіти, реалізації своїх здібностей [16].

За допомогою цієї організаційно-педагогічної умови відбувається реалізація та самореалізація майбутнього вчителя інформатики.

Третьою організаційно-педагогічною умовою формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі фахової підготовки, на нашу думку, є викори-

Таблиця 1

Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики

Вимоги	Обґрунтування	Організаційно-педагогічна умова	Компетентності
Стійка мотивація до своєї професійної діяльності	Відповідність змісту методичного забезпечення сучасним освітнім тенденціям; організація набуття майбутніми вчителями інформатики фахової компетентності; необхідність позитивної мотивації до оволодіння базовими та спеціальними фаховими знаннями; добір професійно орієнтованого навчального матеріалу, можливість трансформувати навчально-пізнавальну діяльність у професійну з відповідною зміною мотивів і цілей майбутніх спеціалістів; усвідомлення своєї кар'єрної перспективи	Організація та мотивація фахової підготовки	Базова, фахова
Здібність швидко знаходити ефективні методи навчання; здібність імітувати навчальний процес для закріплення теоретичних знань на практиці; уміння проводити рефлексивний аналіз власної педагогічної діяльності	Створення студентами навчальних проектів; залучення до розробки власних матеріалів, які допоможуть їм набути необхідних знань для професійного зростання та реалізації своїх здібностей; вияв особистісних і професійно значущих якостей студентів; реалізація та самореалізація майбутнього вчителя інформатики	Забезпечення активного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації	Фахова, комунікативна, міжособистісна
Оволодіння студентами інформацією, що постійно змінюється, збільшується та оновлюється, новими методиками, технологіями навчання інформатики, залучення інтерактивних форм і методів роботи на заняттях з інформатики	Застосування в повному обсязі наявних інноваційних технологій і використання нових форм подання, обробки, зберігання та використання інформації, урахування основ контекстного навчання та залучення його технологій до процесу формування професійної компетентності	Використання та інтеграція інформаційно-комунікаційних, інноваційних педагогічних технологій	Фахова, інформаційна, аналітична, науково-дослідницька, інструментальна, проєктивна
Взаємодоповненість теоретичної, методичної та практичної підготовки	Розробка інтегрованих курсів, а також реалізація міжпредметних паралелей перерозподілить інформаційну завантаженість і сприятиме постійному вдосконаленню змісту фахової підготовки майбутніх учителів інформатики	Упровадження міжпредметних зв'язків і реалізація всіх напрямів підготовки студентів	Фахова, інформаційна

стання та інтеграція інформаційно-комунікаційних, інноваційних педагогічних технологій, що включає розвиток фахових, інформаційних, аналітичних, науково-дослідницьких та інструментальних (технічна, технологічна) компетентностей майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки, яка полягає у застосуванні наявних, упровадженні нових технологій і використанні інноваційних форм подання, обробки, зберігання та використання інформації в паперових та електронних формах.

Слушною для нас є позиція А. Харківської, котра виділяє вміння, необхідні для роботи за інноваційними освітніми технологіями: швидке орієнтування в навчальному процесі; зосередженість і самостійність обговорення, обмін думками, підбиття підсумків; терпляче вислуховування іншої точки зору; прагнення до розуміння; вільне висловлення своєї думки; переконання інших учасників; спокійне сприйняття можливих помилок у фактах, логіці суджень; спонукання до пояснення й уточнення [17].

Отже, вважаємо, що використання та інтеграція інформаційно-комунікаційних, інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі є ефективним методом формування зазначених вище компетентностей, навичок професійного спілкування та можливості тримати увагу аудиторії.

Четвертою умовою формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики є впровадження міжпредметних зв'язків і реалізація всіх напрямів підготовки студентів, за допомогою яких відбувається формування фахової та інформаційної компетентностей. Зазначена умова вбирає в себе розробку інтегрованих курсів, а також реалізацію міжпредметних паралелей, що перерозподілять інформаційну завантаженість і сприятимуть постійному вдосконаленню змісту фахової підготовки майбутніх учителів інформатики.

Опираючись на зазначене вище, можемо дійти висновку, що формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики, складовими якої, на нашу думку, є базова, фахова, інформаційна, аналітична, комунікативна, проєктивна, інструментальна (технічна, техноло-

гічна) та науково-дослідницька, міжособистісна компетентності, вимагає системного виконання організаційно-педагогічних умов. Усі виділені нами умови мають застосовуватися цілеспрямовано та якісно впливати на результати професійної діяльності майбутніх учителів інформатики.

Важливим аспектом виявлених організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики у процесі фахової підготовки є те, що кожна з них пов'язана з іншими та буде ефективною лише при сукупному системному застосуванні.

Виходячи з викладеного нами, можемо зробити висновок, що формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики у процесі фахової підготовки є динамічним складним процесом, який стане ефективним у випадку впровадження організаційно-педагогічних умов.

Досліджуючи окреслене питання, обґрунтуємо визначені організаційно-педагогічні умови (табл. 1).

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Опираючись на аналіз психолого-педагогічних джерел, були проаналізовані різні думки науковців щодо визначення педагогічних і організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності.

У межах дослідження, проаналізувавши низку наукових робіт, ми виділили та обґрунтували організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики, до яких, на нашу думку, належать: організація та мотивація фахової підготовки; забезпечення активного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації; використання та інтеграція інформаційно-комунікаційних, інноваційних педагогічних технологій в освітній процес; упровадження міжпредметних зв'язків і реалізація всіх напрямів підготовки студентів. Кожна з цих умов відповідає за формування певних компетентностей (базова, фахова, інформаційна, аналітична, науково-дослідницька, інструментальна, проєктивна, комунікативна, міжособистісна), що в сукупності складають професійну компетентність майбутніх учителів інформатики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Болюбаш Н. М.* Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : дис. кандидата пед. наук : 13.00.04. "Теорія і методика професійної освіти" / Надія Миколаївна Болюбаш. – Ялта, 2011. – 290 с.
2. Великий енциклопедичний словник / [за ред. О. Прохорова]. – К. : Генеза, 1991. – 495 с.
3. *Карлінська Я. В.* Педагогічні умови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання природничо-математичних дисциплін / Я. В. Карлінська // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 53 : Педагогічні науки. – С. 169-175 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VZhDU/2010_53/vip_53_33.pdf, с. 170.
4. *Найн А. Я.* Инновации в образовании / А. Я. Найн. – Челябинск, 1995. – 288 с.
5. *Полякова Г. А.* Организационно-педагогические условия формирования рефлексивной компетентности студентов педагогических вузов / Г. А. Полякова / ISSN 1991-5497. МИР НАУКИ, КУЛЬТУРЫ, ОБРАЗОВАНИЯ. – № 4 (29). – 2011. – С. 237-238.
6. *Сериков В. В.* Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Издательская корпорация "Логос", 1999. – 272 с.
7. *Старих О.* Метод проєктів на уроках інформатики – спосіб розвитку інформаційної компетентності учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ite.ksu.ks.ua/webfm_send/152.
8. *Харківська А. А.* Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Алла Анатоліївна Харківська. – Л., 2012. – 399 с.
9. *Харківська А. А.* Управління якістю підготовки майбутніх учителів інформатики в умовах модернізації освіти / А. А. Харківська // Вісник Черкаського нац. університету ім. Б. Хмельницького. – Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2013. – Вип. 36 (289). – С. 135-139.

Стаття надійшла 30.04.2015 р.